

Täysistunto

Tiistai 7.9.2021 klo 14.03—19.20

16. Lakialoite laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain 93 §:n muuttamisesta

Lakialoite LA 63/2020 vp Ruut Sjöblom kok ym.

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 16. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään talousvaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja. — Avaan keskustelun. Edustaja Sjöblom, olkaa hyvä.

Keskustelu

17.18 **Ruut Sjöblom kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Suomessa tehtävien julkisten hankintojen arvo on vuosittain jopa 35 miljardia euroa. Suuren yhteenlasketun taloudellisen arvon vuoksi yksittäisetkin hankintapäätökset ovat merkittäviä valintoja. Niiden yhteiskunnallisia vaikutuksia on punnittava tarkasti. Tällä hetkellä hankintalaki perustuu siihen, että kilpailuttavan tahon on valittava hinnaltaan halvin ja kustannuksiltaan edullisin tarjous.

Tämän lakialoitteeni tarkoituksena on lisätä hankintalakiin myös eettinen ja ekologinen kriteeristö, jota tulee noudattaa hankintoja tehtäessä. Julkiset hankinnat tarjoavat valtiolle ja kunnille mahdollisuuden edistää kestävämpää ja eettisempää liiketoimintaa. Vastaavasti riittävän eettisen tarkastelun puuttuessa hankintapäätökset voivat pahimmillaan tukea esimerkiksi ekologisesti kestäväntöntä, ihmisoikeuksia tai työntekijöiden oikeuksia rikkovaa toimintaa. Nykyisessä lainsäädännössä ei oteta hankintojen eettistä näkökulmaa riittävästi huomioon. Viime vuosien aikana on painotettu voimakkaasti yritysten yhteiskuntavastuuta, ja yritykset ovat siihen hyvin vastanneet. Sen lisäksi, että valtio vaatii yrityksiltä yhteiskuntavastuuta, on myös valtion ja muiden julkisten toimijoiden oltava itse yhteiskuntavastuullisia hankinnoissaan. Itse asiassa julkisten toimijoiden tulisi näyttää esimerkkiä.

Tällä hetkellä voimassa oleva laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista antaa hankintayksikölle mahdollisuuksia asettaa hankintojen toteuttamiselle erityisehtoja esimerkiksi hankinnan taloudellisiin tai sosiaalisiin taikka innovaatio-, ympäristö- ja työllisyysnäkökohtiin liittyen. Tämä ei kuitenkaan riitä, koska erityisehtojen asettaminen on hankintayksikölle vapaaehtoista ja hankintapäätöksiä sääntelevät sitovat määräykset koskevat ainoastaan hankinnan kokonaistaloudellista edullisuutta. Jopa 75 prosenttia julkisista hankinnoista tehdään kunnissa, joten niiden rooli hankintapäätöksille asetettavien periaatteiden määrittelyssä on ehdottoman keskeinen. Samalla on selvää, että virkamiesten mahdollisuudet tehdä hankintoja eettiseen harkintaan perustuvien erityisehtojen mukaises-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 92/2021 vp

ti ovat hyvin erilaiset. Eettisten ja ekologisesti kestävien hankintojen laajamittainen lisääminen edellyttää muutoksia lainsäädäntöön, ja siksi eettisen kriteeristön luominen hankintalakiin on välttämätöntä.

Arvoisa puhemies! Ilmastonmuutos on aikamme suurin haaste. Jäätiköt sulavat, metsäkatu kiihtyy, sään ääri-ilmiöt lisääntyvät ja jopa miljoona lajia on vaarassa kuolla sukupuuttoon ihmisen toiminnan seurauksena. Mikäli emme onnistu hillitsemään ilmaston lämpenemistä riittävästi, tulemme elämään turvattomammassa, epävakammassa ja elinolosuhteiltaan vaikeammassa maailmassa. Vaikka Suomi on pieni maa, on ehdottoman tärkeää, että teemme oman osamme ilmastonmuutoksen hillitsemisessä, pyrimme näyttämään esimerkkiä ja luomaan puhtaita teknologioita, joita voidaan hyödyntää myös muualla maailmassa. Suomen tavoitteena on olla hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä, ja tämän saavuttaminen edellyttää merkittäviä toimia kaikilla yhteiskunnan sektoreilla. Julkiset hankinnat ovat ilmastonmuutoksen torjunnassa avainasemassa. Hankintapäätökset tarjoavat julkisille toimijoille mahdollisuuden ohjata merkittäviä taloudellisia voimavaroja ympäristöystävällisempään toimintaan. Yrityksen tarjoaman tuotteen ja palvelun hiilijalanjäljen käyttäminen yhtenä hankintapäätöksiä sitovana kriteerinä edistäisi kansallisten ilmastotavoitteidemme saavuttamista.

Arvoisa puhemies! Hankintapäätöksiin tarvitaan uudenlaisia kriteereitä myös ihmisoikeuksien toteutumiseksi. On varmistettava, ettei julkisia varoja päädy epäeettisesti toimiville, työntekijöitään hyväksikäyttävälle tai heidän ihmisoikeuksiaan rikkoville toimijoille, ja siksi kriteeristön on katettava myös alihankintaketjut. Esimerkiksi epäeettisesti tuotettujen työvaatteiden ostamisen ei tule olla mahdollista. Viidesosa maailman puuvillasta on tuotettu Xinjiangissa, jossa Kiina vainoaa uiguurivähemmistöjä ja teettää heillä pakkotyötä. Me emme voi missään tilanteessa, edes hankintalain puitteissa, sallia tai hyväksyä tällaista. Meidän on varmistettava, että missään tuotteen tai palvelun hankintaketjussa ei poljeta ihmisoikeuksia. Näin kannustamme yhteiskuntavastuullisia yrityksiä mukaan tarjouskilpailuihin ja tuemme kotimaista yrittäjyyttä.

Arvoisa puhemies! Eettisten vaatimusten lisääminen julkisia hankintoja koskeviin päätöksiin toisi talouteemme lisää reilua kilpailua. Parhaimmillaan vahvistetaan yhteiskuntavastuullisesti toimivien yritysten mahdollisuuksia. Samalla parannetaan kotimaista kysyntää ja kotimaisten yritysten toimintaympäristöä. Vastuullisesti toimivien yritysten kiinnostus julkisia hankintoja kohtaan kasvaisi, koska realistiset edellytykset päästä mukaan hankintoihin ja kilpailutuksiin lisääntyisivät. Julkiset hankinnat eivät tutkimuksen mukaan nykyisellään houkuttele riittävästi yrityksiä mukaan tarjouskilpailuihin. Ekologisesti kestävien ja eettisten hankintojen vahvistaminen lainsäädännössä toisi ennustettavuutta ja selkeyttä hankintalakia. Kyselytutkimuksen mukaan yritykset kokevat vastuullisuuden hyvin tärkeäksi.

Arvoisa puhemies! Hankintalain edellisessä uudistuksessa tehtiin monia tärkeitä parannuksia. Julkisten hankintojen kilpailuttamisen menettelyjä kehitettiin, laillisuusvalvontaa vahvistettiin ja hankintoja pyrittiin tekemään saavutettavammiksi kaikenkokoisille yrityksille. Uuden lain kanssa on eletty nyt useita vuosia, ja siihen liittyvät kehitystarpeet ovat tulleet esille. Nyt on aika saattaa tämä työ loppuun. On käynyt selväksi, että mahdollisuus erityisehtojen asettamiseen ei tuo meille parempia julkisia hankintoja, vaan kokonaistaloudellisen edullisuuden rinnalle on luotava eettinen, ekologiset ja sosiaaliset näkökulmat huomioon ottava kriteeristö. Samalla parannetaan suomalaisten eettisesti toimivien yritys-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 92/2021 vp

ten mahdollisuuksia osallistua hankintoihin ja luodaan edellytyksiä kotimaiselle työllisyydelle ja talouskasvulle. [Aki Lindén: Hyvä puheenvuoro!]

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Autto, olkaa hyvä.

17.25 Heikki Autto kok: Arvoisa herra puhemies! Edustaja Sjöblom on tehnyt erittäin hyvän ja mielestäni ennakkoluulottoman aloitteen hankintatoimen kehittamisestä. Hankintatoimi on valtavan merkittävä osa kansantalouttamme. Julkisten hankintojen arvo, kuten edustaja Sjöblom edellä kuvasi, on 35 miljardia euroa vuodessa, ja ei ole aivan pieni kysymys, miten tämä ohjautuu sitten kehittämään niin omaa kansantalouttamme kuin ylipäättään sitten tuotannollista toimintaa eri sektoreilla.

Ja, arvoisa puhemies, tähän liittyisi lukemattomia eri näkökulmia, joista voisimme keskustella, mutta haluan ottaa keskusteluun vain oman valiokuntavastuuni näkökulman eli ruokapalvelut julkisella sektorilla.

Jos ajatellaan tätä eettistä ja ekologista kriteeristöä, jota edustaja Sjöblom tässä esittää otettavaksi mukaan hankintalain tarkasteluun, niin olisihan se ilman muuta paikallaan. Jos ajattelempa, että Suomessa ruuantuotannon eettinen ja ekologinen taso on ehdottomasti maailman korkein ja samaan aikaan sitten meillä julkisissa ravintoloissa, sanotaan nyt vaikka varuskunnissa tai hoivapaikoissa, kouluissa, niin edelleen, voidaan kuitenkin tarjota ruokaa, joka on tuotu ihan lähialueitamme, maista, joissa esimerkiksi vaikkapa broilerin nokan typistäminen tai sian saparon leikkaaminen on laillista ja aivan arkipäivää siinä ruuantuotannossa. Ja tässä mielessä, kun Suomi edellyttää omilta viljelijöiltään, ruuantuottajiltaan paljon korkeampaa eettistä tasoa, niin olisi nyt vähintään, mitä voisimme odottaa, että veroeuroin tuotetut ruokapalvelut sitten järjestettäisiin samoin eettisin odotuksin. Ja kun näin toimittaisiin, niin se tietysti kanavoisi sitten tätä julkista rahaa kotimaiseen tuotantoon, joka vahvistaisi sitten yritteliäisyyttä ympäri maan ja siten esimerkiksi lisäisi oman maamme tuiki tärkeää huoltovarmuutta.

Tässä mielessä toivon, että valiokunta voisi ennakkoluulottomasti tutkia tätä edustaja Sjöblomin aloitetta ja että tämän suuntaista lainsäädäntövalmistelua voitaisiin sitten nähdä vaikkapa ministeriön toimesta tulevaisuudessa. — Kiitos, puhemies.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Totean tässä yhteydessä tuohon asiakohtaan 13, että se tullaan siirtämään, keskeyttämään myöskin sen käsittely, tulevaisuuteen, että tiedätte te, jotka ehkä odotatte sitä asiakohtaa, ettei tarvitse odottaa sitä tänä iltana käsitteilyyn. — Edustaja Laakso, olkaa hyvä.

17.28 Sheikki Laakso ps: Arvoisa puhemies! Todellakin edustaja Sjöblomin lakialoite on hyvä, mutta tosiaan kun lähetekeskustelussa puhutaan, niin toivoisin kaikilta, ketkä tässä valiokunnassa ovat mukana — puheenjohtajat etenkin — että tässä pitäisi pystyä tekemään kuitenkin aika tarkkarajaista juttua.

Jos tämä lakialoite tehdään ja vaaditaan eettisiä juttuja ympäröivästi ja pallo heitetään sitten kuntiin, niin siellähän ne vasta ihmeissään ovatkin, mitä sen pallon kanssa tehdään. Tilanne on se, että kun on tällainen kilpailutus menossa, niin voidaanko eettisesti huonosti valmistettua tavaraa tarjota siinä kilpailussa ollenkaan vai voidaanko sitä pisteyttää eri pistein. Eli todellisuudessa ymmärrän tämän äärettömän hyvin ja haluan tukea tätä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 92/2021 vp

lakialoitetta, mutta pelko on, että se lähtee tästä talosta torsona eteenpäin, ja silloin se ei tule koskaan toteutumaan siinä muodossa kuin se asia on.

Kilpailutuksen toimimiseen pitää kyllä satsata todella paljon, sillä tavoitin että se on sitten selvää, mitä sillä haetaan sitten lopulta, koska todellisuudessa meillä on äärettömän tuukala tilanne tällä hetkelläkin valvonnan osalta. Tilajavastuulakia rikotaan jatkuvalla syötöllä, koska valvontaa ei ole millään tavalla.

Olen aivan varma, että jos ei tähän satsausta tehdä riittävästi, niin tämä on vähän sellainen tyhjä lakialoite. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Mäenpää, olkaa hyvä.

17.30 Juha Mäenpää ps: Arvoisa puhemies! Tämä on, juuri niin kuin edellä edustaja Laakso sanoi, semmoinen hyvin tuettava asia ja ideana hyvä. Toivotaan, että asia etenisi ja pystyttäisiin oikeasti miettimään, mikä on eettistä. Julkisissa hankinnoissa on lähdetty tälle moisiselle kilpailuttamisen linjalle, ja minä ymmärtäisin näin, että se liittyy tähän EU-juttuun ja halutaan, että julkisilla verovaroilla, mitkä meidän kansalaisilta kerätään, ostettaisiin tehokkaasti tavaraa.

Oman valiokuntani puitteissa olen muutamiiin tämmöisiin asioihin törmännyt, ja olen saanut yhteydenottoja siitä ja haluan nyt hyvin laveasti kertoa ongelmasta: Onko se eettistä, jos meillä on Suomessa joku yritys, joka on valmistanut Puolustusvoimille jotakin tuotetta pitkään, ja nyt sitten sattuman kauppana saattaa käydä niin, että sille on joku arvio määriteltä, mitä se tulee maksamaan, erityisesti jos siihen liittyy joku optio, ja sitten se annetaan julkiseen kilpailutukseen ja tämän julkisen kilpailutuksen lopputuloksena on se, että muutaman kymmentuhannen euron tilauksen, joka on merkittävä tälle pienelle Suomessa toimivalle yritykselle, joka on tätä tuotetta valmistanut vuosikymmeniä, se menettäkin semmoiselle yritykselle, joka on Euroopan unionin jäsenvaltiosta, joka tuo ne tavarat sitten jostakin Kiinasta? Onko se ympäristöystävällistä sitten, että Suomessa suomalaisista raaka-aineista tehty tuote saa piut paut: te olette liian kallis, ylitätte muutamalla tuhannella tämän tarjouksen, ja nyt halvempi yritys Euroopan unionin jäsenvaltiosta tuo sitten tämän tavarat Kiinasta? Onko tässä jotain eettistä?

Näissä kaikissa hankinnoissa pitäisi yrittää huomioida semmoinen kokonaistaloudellinen vaikutus myöskin siinä, miten se vaikuttaa meidän oman maan työllisyyteen. Olen asiasta kysynyt ministeriltä tuossa viime keväänä, ja täytyy sanoa, että nämä vastaukset tähän, [Puhemies koputtaa] että kilpailulaki asettaa nämä tavoitteet ja... [Puhemies: Aika!] Tämä on loputon suo. Pitäisi käyttää kokonaisharkintaa näissä ostoissa.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Myllykoski, olkaa hyvä.

17.33 Jari Myllykoski vas: Arvoisa herra puhemies! Kaikki sellaiset esitykset, jotka ovat eettisiä, kestäviä ja oikeudenmukaista, ovat kannatettavia.

Ehkä enemmänkin edustaja Autolle, kun siellä maa- ja metsätalousvaliokunnassa istutaan, palautan kuitenkin mieliin, että valtioneuvoston ohjeistuksessahan jo lähdetään siitä, minkälaisia ruokavalintoja me teemme, eli kehoitetaan tilaisuuksien järjestämisessä suosimaan kotimaista ruokakulttuuria ja -tuotantoa ja elintarviketeollisuutta ja niin edelleen. Eli kyllä meillä on yhteinen tahtotila.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 92/2021 vp

Samoin ehkä pitää huomioida, että kilpailutuksen osaamisen edistäminen on hyvä tässäkin kohtaa tuoda esille. Meillä on mahdollisuuksia tänä päivänäkin kuntien ja julkisen puolen kilpailutuksessa huomioida lähiruoka, ilmastokysymykset, kuljetukset, se, minkälaisella energialla tuotetaan jotakin, eli meillä on välineitä, kunhan me vaan osataan niitä käyttää. Mutta se, mitä tapahtuu sitten niin sanottujen teollisten tuotteiden osalta ja kilpailutuksessa, on hyvä tuoda esille, koska silloin puhutaan ehkäpä muualla tuotetuista ilmastopäästöistä, työntekijöiden asemasta, ja ne ovat tärkeitä asioita, se, että meillä täällä sitten julkisella sektorilla uskallettaisiin ottaa esille se, kuinka me kilpailutetaan niitä palveluja.

Oikein hyvä aloite. Toivotaan, että kun sitä käsitellään, niin laajasti, niin kuin täällä tuotiin esille, katsotaan kokonaisuutta ja niin, että sitten, kun jotakin sanotaan, se on tarkkarajaista, niin ettei sitä jätetä vain jonkinlaisena pallona sinne kuntien ja julkisten kilpailutusten hankintarattaisiin.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Kiitoksia. — Edustaja Sjöblom, olkaa hyvä.

17.35 Ruut Sjöblom kok: Arvoisa puhemies! Kiitos edustajille näistä kommentteista, mitä tässä tuli. Edustaja Autto nosti tässä hyvin esiin justinsa nämä ruokahankinnat, ja siihen liittyen myös koulut ovat tärkeitä, eli kilpailutuksissa pitäisi ottaa huomioon se, että meidän lapset saisivat terveellistä ja puhdasta ruokaa mahdollisimman läheltä.

Sitten nämä huolet, joita edustajat toivat tässä esiin: Ehdottomasti hankinnoista vastaavat virkamiehet tarvitsevat koulutusta, ja täytyyhän heidän perehtyä niihin asioihin, joista he tekevät hankintoja, ja näin ollen he pystyvät myös arvioimaan sitä eettisyyttä ja ekologisuutta. Hiilijalanjälkeen esimerkiksi voisi laittaa aivan hyvin pisteytyksen, jolloin se olisi helppo laskea näiden pisteiden avulla, jos tuotteet tulevat vaikka toiselta puolelta maapalloa tai tulevat täältä. Hiilijalanjälki on hyvinkin helppo tänä päivänä laskea, jotenka olen samaa mieltä siitä, että tarkkarajaisuutta on hyvä sitä lakia tehdessä säätää, ja mielestäni siihen löytyy kyllä useita eri keinoja. — Kiitos.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Vielä edustaja Piirainen, olkaa hyvä.

17.37 Raimo Piirainen sd: Arvoisa puhemies! Joo, niin kuin täälläkin on todettu, tämä on todella hyvä lakialoite.

Sen verran kumminkin haluaisin tässä yhteydessä nostaa esille, että siis meillä on, ainakin omassa kunnassani, tällaiset eettiset säännöt olemassa hankinnoissa. Ja sitten tiedän myös kuntia, jotka hakevat kouluillekin lähiruokaa, eli esimerkiksi kala on Oulujärven kalaa, ja sitä otetaan hyvin vahvasti. Kaikkea tällaista.

Nämä kuljetuskustannuksetkinhan ovat tietyllä tavalla eettisiä tänä hetkenä, kun miettii, miten pitkiä matkoja joudutaan tavaraa kuljettamaan. Ennen kaikkea tässä taitaa olla nyt kumminkin kyse siitä, mistä on omassa maakunnassanikin puhuttu, eli kuntien kilpailutuksesta ja siitä osaamisesta. Eli sielläkin on vielä semmoista asiaa, että ei osata määritellä kriteerejä sillä tavalla, että myös se lähituottaja pärjäisi siinä kisassa. Eli se vain menee niin kuin näitten suurien yksikköjen tuottavien yritysten mukaisesti. Se on erittäin tärkeää, kilpailutuksen kriteeristö ja osaaminen siinä, millä tavalla kilpailutetaan. Tänä päivänä on erittäin tärkeää, että käytetään sitä suomalaista, mikäli mahdollista. Se antaa ainakin meille ruokapuolella erittäin suuret mahdollisuudet ja myös tukee tuottajia tulevaisuudessa. — Kiitos.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 92/2021 vp

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin talousvaliokuntaan.